

поняття – поетичного світу Драча, де проблематика і поетика перебувають у нерозривній єдності.

"Спрага людяності", проголошена І. Драчем у поемі "Ніж у сонці" як поетичне кредо, впливала зі самої атмосфери того часу і виражала процес гуманізації у всіх сферах суспільного життя, зростання громадянської активності людей.

Естетичний зміст і художня структура поеми "Ніж у сонці" визначається передусім характером переживання історичної епохи, конкретними фактами і обставинами буття народу.

Естетичні, ідейно-філософські пошуки молодого поета вилились у систему образів, надзвичайно розмаїтих, рухливих і водночас константних. Це образи Сонця, України, Дніпра, образи-архетипи української ментальності Сковороди, Залізняка, Шевченка як символи вічного бунтарства, духовної незалежності, волелюбства, протесту проти напасників України.

Сюжетна основа поеми проста й прозора. Ліричний герой твору, одержавши земне благословення, полетів у космос рятувати Сонце від підступного ножа Мефістофеля. Цей "вічний чорт" у модерному костюмі заповзязявся також влити в серце героя отруту зневіри, відібрати в нього історичну пам'ять. Але герой, ідучи на подвиг, бере з собою все земне, готовий переможцем умерти "на золотім щиті" врятованого ним Сонця.

Конфлікт "сонячного" гуманістичного, творчого і руйнівного, "мефістофельського" начал становить основний стрижень цього твору, саме тут сходяться точки перетину символічно-узагальненого і життєво-конкретного начал, що, з одного боку, роблять сонце втіленням моральних категорій краси, правди, самопожертви заради великої мети, а з другого – підносять явища реальні ("Божевільна, Врубель і мед", "Похорон голови колгоспу") до філософського узагальнення, де рівна символу. Саме від поєднання предметної реальності і символіки народжувалась своєрідна образність, яка була сприйнята як новаторське явище в літературі.

Надзвичайно незвичним, своєрідним є жанр твору "феєрична трагедія". Так, саме "феєрична трагедія", адже у творі знаходимо безліч трагічних нот: загроза атомної війни – "ніж у сонці". Найбільш трагічної ногою є трагедія українців ХХ століття: репресії, голодомор 1933 року. І. Драч сміливо йшов на зближення з правдою життя, не припудреного риторикою тодішніх комуністичних гасел, прагне проникнути в історичні, соціальні, морально-етичні площини епохи, хотів збагнути трагедію українського народу у ХХ столітті.

Поема побудована за фаустівським зразком: чорт, прагнучи зневіри ліричного героя поеми, звичайно ж показує від'ємні аспекти тодішнього життя, які змальовано в поетиці феєрії. Проте ліричний герой, всупереч усім старанням чорта, не тільки не здається, а й перемагає його. Отже, сила цієї поеми в тому, що її трагічність оптимістична в самій своїй основі.

Феєричність виявляється виразним структуровим жанровим началом, зіставленням природного і людського, використанням міфічних, фольклорних образів. Феєричною певною мірою постає і сама назва твору "Ніж у сонці".

"Ніж у сонці" – феєрична трагедія, волення про небезпеку, що загрожує людству з боку темних сил життя. У ній знаходимо розсип чудесних поетичних відкриттів, новаторство Драча, яке полягає не у відриві від традицій, навіть принципів поетики його попередників, а в збагаченні, оновленні цих традицій, зануренням у нову реальність світу, в прагненні естетично освоїти її прикмети, ввести їх в саму молекулу метафори.

Література

1. Драч І.Ф. Вибрані твори: В 2т. Т.1.: Поезії/ Передм. Л.Новиченка. – К.: Дніпро, 1986.
2. Драч І.Ф. Вірші та поеми / Авт. Передм. І.М. Дзюба. – К.: Дніпро, 1991.
3. Драч І.Ф. Храм сонця: Поезії. – К.: Рад. письмен., 1988.
4. Ільницький М.М.Іван Драч: Нарис творчості. – К.: Рад. письмен., 1986
5. Ткачук М.П.Українські коні над Парижем/ Інтерпретації: Літературно-критичні статті, творчі портрети українських поетів ХХ ст. – Т.,1999.
6. Ткачук М.П. Іван Драч //Українська мова і література. – 2001. – 15(223) квітень.

*Наталія Бриндас
наук. керівник – доц. С.Л. Лісняк*

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ МОЛИТОВНИХ ТЕКСТІВ

Молитва є сокровеним виявом релігійного духу. Будучи фундаментальною складовою всякого ритуально-культового дійства, вона осмислюється як апеляція людської душі до Бога.

За одним із визначень релігієзнавчого словника дізнаємось, що молитва, невід'ємна частина релігійного культу в ісламі, буддизмі, християнстві тощо – це канонізований текст

подібного звернення або ж вільна імпровізація віруючих у спілкуванні із надприродним. Молитва є дієвим засобом емоційно-психологічного впливу на віруючих, самогенерування релігійності [1; с.270].

Словник церковно-обрядової термінології подає таке визначення молитви – це усталена словесна формула, змістом якої є звернення до Господа Бога, Пресвятої Богородиці та святих із проханням чи подякою або прославлення священних осіб і подій [2; 77].

Об'єктом нашої уваги є мовні особливості молитви як сакрального тексту. Джерело дослідження – збірник молитов "Отче наш"// Молитовник. – Ужгород: Карпати, 1992. – 352 с. [3]

Молитва має свою форму – початкове звернення, основний текст і обов'язково "Амінь" (від гр. і лат. amen – "хай буде істинно, правильно").

У центрі релігійного стилю – Бог – безплотний і втілений. Цим вже відтворена засобами мови думка людини (апостолів, пророків, святих) протиставляється усім іншим формам мовлення. В жодному подібному стилі немає такого епіцентру, смислового стрижня, як у цьому: Старий або Новий Заповіт, Євангелія чи Псалом, кондак чи тропар, молитва чи проповідь і так далі – обов'язково звернені до Бога.

Велич Бога і його діянь, нищість перед Ним людини і її вчинків, кара Господня і безмежна Його любов до свого творіння – Людини, постійно будують текст на антитезі (антонімії), контрастності, що вимагає спеціальних мовних засобів та їх комбінацій. Оскільки об'єкт звернення – вічний, нетлінний, безсмертний, а промовець не лише смертний, а й еволюціонуючий, то при збереженні змісту, форма звернення може змінюватися.

Завдання цього стилю – бути засобом єднання людини з Богом, мирського з духовним, причому словесний зв'язок лише однобічний з метою самовдосконалення. Тому у цьому стилі багато важать інтонація, пауза темп мовлення, емоційність (експресивність) фрази, навіть кожного її компонента (фрагмента). До цього активно залучаються інші екстралінгвістичні й психологічні засоби, як-от: ситуація спілкування, обстановка, приміщення церкви, каплиці, вдома перед іконою, режисура, диригування, музика, спів, одяг і т.п.

Ця форма мовлення в усіх її жанрових виявах має свою термінологію, свої стилістичні фігури синтаксису, прийоми організації тексту.

У контекст молитовних творів конфесійного стилю майстерно влітаються численні зразки синонімів та антонімів. Розлого представлена синонімія. Прикметною рисою є те, що багато одиниць цього типу лексико-семантичних відношень у сфері релігії вживаються попарно: величати, славити; веселитися, радуватися; жорстокий, холодний; ласка, милосердя; непорочна, пречиста; подяка, славословлення тощо.

Мають місце синоніми з подвійним трактуванням. Наприклад: "...*Ти Бог наш, а ми, люди Твої, всі творіння рук Твоїх...*" [3; 19]. З погляду богослов'я, синоніми *люди Божі, творіння рук* тлумачаться як звичайні загальномовні, людина ж невіруюча розглядатиме представлені лексеми як контекстуальні утворення.

Представлені у творах релігійно-церковного культу, молитвах і протиставлення. Вони становлять чималу групу серед лексичних об'єднань стилю. Наприклад: *життя – смерть; свідомо й несвідомо; в умі й думці; вдень і вночі; душевний – тілесний; рай – пекло; небо – земля; день – ніч; добре – зло; святий – грішний; самохіть – несамохіть і под.* У системі виразових засобів антоніми виконують важливі функції зіставлення або протиставлення, іноді поєднують їх.

Важливу роль у молитвах відіграє словоповтор. Найяскравіша його функція – це художнє забарвлення. Пов'язаний із канонічними особливостями:

- *В ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь (Зр.) [3; 5];*
- *Господи помилуй (Зр.) (с. 5,7);*
- *Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий безсмертний, помилуй нас. (Зр.) (с. 6);*

Особливо цікавий вид словоповтору – це модифікований повтор із словопорядком. Він вражає своєю експресивністю. Наприклад: *Святий Ангеле, Хоронителю мій! – Святий Ангеле, мій вірний Хоронителю! Мій Боже! – Боже мій!*

Дуже важливу роль відіграють і звертання, оскільки молитва – це звертання до Бога, розмова з Ним. У молитвах вони бувають різні. Досить поширеними в живій мові є епітетні звертання, які можуть видозмінюватися. У деяких структурах маємо подвійні звертання, тобто із допоміжними епітетами:

Небесний Царю, Потішителю, Душе правди, Ти що всюди є і все наповняєш, Скарбе добра й Давче життя, прийди і вселися в нас...

Преславна Вседіво, Богородице Маріє, Мати Христа, нашого Бога, прийми наші молитви...

Епітетних звертань може бути кілька при одному основному. Вони розташовані в градаційному порядку і в такий спосіб згущують епітетну характеристику:

Богородице Діво! Радуйся, благодатна Маріє, Господь з Тобою.

Пресвята Богородице й Мати Божя, моя найліпша Заступнице!

Пресолодкий Ісусе, мій Спасителю й Боже!

Ось я, добрий і пресолодкий Ісусе, припадаю на коліна перед Твоїм лицем.

Ісусе, моя розкоше й моє життя, зроби Твоєю ласкою, щоб моя покора була без облудного вдавання.

Звертання, виражені цілим підрядним реченням, особливо виразні й оригінальні, вони є носіями широко узагальненої особовості:

Найсвятіший Боже, що у Пресвятій Тройці єдиний!

Отче наш, Ти що є на небесах, нехай святиться ім'я Твоє...

О Ісусе, розп'ята за нас Любове!

Деякі молитовні тексти побудовані так, що звертання в них служить домінуючим засобом створення напруженої емоційної мови. Це зразки особливо піднесеного тону, створеного звертаннями:

Душе Христова, освяти мене. Тіло Христове, спаси мене. Крове Христова, напій мене. Водо з ребра Христового, обмий мене. Страсті Христові, скріпіть мене. Добрий Ісусе, вислухай мене...

Пречиста Маріє, Непорочна Діво, Мати моя! До Тебе, Матері мого Господа, Цариці Світу, надії і пристані грішників, я найнужденніший із усіх, сьогодні прибігаю.

Ампліфікування прикметникової однорідності – засіб показу різноманітної ознакової характеристики або описування яскравої різнобарвності:

В єдину, святу, католицьку й апостольську Церкву.

Аналогічно й ампліфікування іменникової однорідності підсилює уявлення предметної різноманітності і складності: *Жертвую Тобі всі мої молитви, діла, слова, думки й страждання сьогоднішнього дня, щоб винагородити за всі обиди, що Ти їх досі зазнав. Прошу в Тебе також благословення моїх родичів, братів, сестер, кривих, добродіїв, учителів та приятелів. Нас усіх хорони від нещастя, журби, біди, нужди, щоб ми, живучи спокійно, Тебе більше пізнали, а згадавши Діву Марію й усіх святих, ліпше Тобі служили через ціле своє життя.*

Впадає в очі й розташування однорідних членів, яке можна назвати симетричним. Воно надає реченню експресивного забарвлення: *якому з Отцем і Сином належить однаковий поклін і однакова слава. Умениши гріхи, сподіяні вдень і вночі, самохоть й несамохоть, словом і вчинком, в умі й в думці, – все нам прости.*

Що стосується частин мови, найбільше вживаються – якісні (відносних практично обмаль) прикметники з різними ступенями порівняння, вжиті тільки в прямому значенні; загальні назви іменників, дуже багато назв істот, хоча є й неістоти, які пишуться з великої літери: *Серце; Тіло, Кров тощо;* із займенників найпоширеніші присвійні: *Мій Боже, Твоє Серце, наші гріхи, воля Твоя, Царство Твоє;* із дієслівних форм – дієприкметники: *скрушений, роджений, створений, притемнений, одержаний, скатований, праведничий;* дієприслівники: *вповаючи, обернувшись, впавши, сотворивши.*

Оскільки молитва – це звертання до Бога, розмова з Ним, своєрідний діалог між тим, хто молиться (I особа) і Творцем (II особа), найпопулярнішою серед трьох осіб є II. Наприклад: *Маріє Мати найтерпеливіша! Випроси мені ласку, щоб я полюбив хрест і бачив у всьому Божу волю (с.280), Отче наш, Ти що є на небесах (с.250).*

З односкладних речень найпопулярніші означено-особові: *Чекаю воскресіння мертвих. Під Твою милість прибігаємо, Богородице Діво. Умениши, прости, відпусти, Боже, наші гріхи. Вірю в єдиного Бога Отця Вседержителя...*

Отже, серед мовних особливостей молитовних текстів можна виділити звертання, які посідають найчільніше місце, як особлива форма спілкування з Богом, словоповтор, антонімічні й синонімічні утворення, однорідні члени речення.

Література

1. Релігійнознавчий словник / За ред. професорів А.Колодного і Б.Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
2. Бетко І. Молитва як релігійно-філософський жанр // К., 1997. – № 3-4. – с.23-34.

ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ У 5-6 КЛАСАХ

До лексичного складу української мови входять і слова іншомовного походження, що не мають широкого загальнонародного вжитку, значна частина їх дітям не зрозуміла. Така лексика потребує поглибленого опрацювання, наслідками якого має бути розуміння слів, засвоєння та збагачення словникового запасу учнів.

Мета нашого повідомлення полягає у теоретичному обґрунтуванні методики вивчення іншомовної лексики у 5 – 6 класах та створенні відповідної системи вправ.

Роботу над збагаченням мови учнів словами іншомовного походження треба проводити протягом усього навчання в школі. Адже, тільки систематичне, одночасне вивчення вимови правопису слів іншомовного походження, постійне з'ясування лексичного значення нових слів забезпечить глибоке засвоєння учнями мовних особливостей цієї групи лексики, сприятиме вмілому її використанню в їхній мові.

У шкільній практиці робота з іншомовними словами в основному зводиться до пояснення їх змісту. Але такий спосіб заняття зі словами не може бути єдиним при вивченні іншомовної лексики і не завжди поповнює активний словниковий запас школярів. Якщо й дитина запам'ятає запозичене слово, то механічно, а не усвідомлено. Тому вчитель має використати такі прийоми навчання з іншомовною лексикою, які б сприяли усвідомленому її засвоєнню через предмети, явища, події, що їх називають, та інші слова. Ми можемо виділити основні з них: добір синонімів; тлумачення слова; показ зображень предметів, позначених іншомовними словами.

Приєм добору синонімів допоможе зрозуміти смислове значення не лише нового слова у конкретному контексті, а й зміст тексту, у якому це слово вжите. Наприклад, індустрія – промисловість, лінгвістика – мовознавство, інтервал – проміжок. Проте цей прийом не завжди ефективний, через те, що діти ототожнюють нове слово з уже відомим українським; а дізнавшись, що іншомовне слово означає те саме, що й відоме з рідної мови, звертаються в майбутньому в основному тільки до вже відомого українського. Через деякий час іншомовне слово забувається і сприймається як цілком нове. Вчителю необхідно знати про ще одну незручність користування прийомом добору синонімів. Як правило, синоніми неоднозначні і замінювати один одного у всіх випадках не можуть. Наприклад, слова **крейсер** і **трайлер** можуть означати корабель, але останнє має узагальнене значення морського судна, а крейсер і трайлер його різновиди: перше – велике військове морське судно, а друге – судно, призначене для буксирування інших суден. Отже, заміна можлива далеко не у всіх випадках, а тільки тоді, коли виникає потреба передати не конкретне, а загальне значення морського судна.

Другим прийомом роботи з іншомовною лексикою є коротке пояснення значення слова. Використання цього прийому займає небагато часу і дає позитивний результат: учні зацікавлюються новим словом й активно вживають його у своєму мовленні.

На основі аналізованого нами мовознавчого матеріалу можемо зробити висновок, що у лінгвістиці та лінгводидактиці питання формування умінь використовувати іншомовну лексику висвітлюється лише побіжно, у загальних рисах. Цій проблемі приділено мало уваги і зі сторони вчителів-методистів. Тому ми пропонуємо нижче розроблену систему вправ, яка допоможе учням 5 – 6 класів правильно розуміти і доречно використовувати слова іншомовного походження у власному мовленні.

Мовленнєво-стилістичні вправи, спрямовані на правильне розуміння та доречне використання іншомовної лексики учнями 5 – 6 класів.

Комунікативна мета засвоєння української мови, що передбачає засвоєння мови як функціональної системи, вимагає під час організації процесу навчання орієнтуватися на принципи системності (системна організація мовного матеріалу, взаємозв'язок усіх аспектів мовної системи) і комунікативності (сфера застосування мови, тема, ситуація, функціонування мовних явищ у мовленні).

Такий взаємозв'язок комунікативних і власне мовних системних принципів засвоєння мови найбільш доцільним вбачається саме в лексиці через те, що лексика пов'язана з позамовною дійсністю, зі світом предметів, явищ, понять, з культурно-історичним досвідом народу – носія мови.